

Ewa Danowska

Tarnowska Szkoła Wyższa Akademia Nauk Stosowanych
ORCID 0000-0002-3273-4020

***Edukacja i wychowanie dzieci i młodzieży w czasopiśmiennictwie
społeczno-kulturalnym Królestwa Polskiego
w latach 1905-1918. Bibliografia adnotowana,***
**red. nauk. Renata Bednarz-Grzybek, Aneta Böldyrew,
Marta M. Kacprzak, Łódź 2023, Wydawnictwo Uniwersytetu
Łódzkiego, cz. I, ss. 928, ISBN 978-83-8331-204-0;
cz. II, ss. 852, ISBN 978- 83- 8331-206-4**

Niniejsza dwutomowa bibliografia adnotowana stanowi wartościową pozycję na naukowym rynku wydawniczym, o znaczących walorach poznawczych dla badaczy zainteresowanych pedagogiką, historią oświaty i wychowania, ale też historyków, prasoznawców, a nawet regionalistów. Oparta jest na szerokim zbiorze cennych materiałów źródłowych, jakimi są edytowane w Królestwie Polskim w latach 1905-1918 czasopisma społeczno-kulturalne.

Bibliografia wykazuje oraz dokumentuje sytuację w dziedzinie oświaty i wychowania pod zaborem rosyjskim, co znajdowało szerokie odbicie w określonym profilu periodyków ukazujących się od rewolucji 1905-1907 do odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 roku. Dokumentuje również ówczesny stań badań nad edukacją oraz wychowaniem dzieci i młodzieży, tudzież postrzegania tych zagadnień. Na podstawie niniejszej publikacji można wysnuć wnioski, jakimi kwestiami na łamach ówczesnej prasy zajmowano się oraz co było wówczas istotne dla mieszkańców Królestwa Polskiego, by szerzej poinformować o tym opinię publiczną.

Na podstawie bibliografii adnotowanej sporządzonej na bazie czasopism społeczno-kulturalnych edytowanych w zaborze rosyjskim można wyodrębnić pierwszoplanową tematykę oraz postulaty i zagadnienia z zakresu pedagogiki,

pełniące zarówno funkcję informacyjną, jak i poważniejsze pogłębienie tego tematu. Przyjęty przez redaktorki naukowe okres badań zawartości tytułów prasowych obejmuje lata 1905-1918, istotne z powodów politycznych, społecznych, jak i oświatowych, a także koncepcji organizacji szkolnictwa u zarania niepodległości.

Na początku pierwszego tomu został zamieszczony alfabetyczny wykaz periodyków o zróżnicowanym okresie obecności na rynku wydawniczym, o szerokim spektrum tematyki – społecznej, politycznej, literackiej, kobiecej, kulturalnej, regionalnej czy ludowej. Zamieszczono także wykaz skrótów tytułów czasopism, skrótów nazw organizacji i pozostałych skrótów zastosowanych w opracowaniu. Całość publikacji cechuje się logiczną i przemyślaną strukturą, przejrzystą w odbiorze oraz korzystaniem z niej.

Należy zwrócić uwagę na bardzo dobre *Wprowadzenie* autorstwa jednej z redaktorek naukowych – Anety Bołdyrew. Opisała ona znaczenie prasy jako medium docierającego do masowego odbiorcy, rozwój periodyków nie tylko na ziemiach polskich, ale też w szerszym kontekście. Skoncentrowała się na prasie dziewiętnastowiecznej i dwudziestowiecznej, jej roli społecznej i znaczeniu w różnych aspektach. Przedstawiła również funkcje, jakie pełniła i odegrała prasa w Królestwie Polskim, w jego dziejach politycznych, społecznych i kulturowych. Podkreśliła znaczenie udostępniania informacji z pedagogiki, szkolnictwa oraz wychowania – dziedzin, które zaczęły zajmować istotną pozycję na łamach prasy – także i polskojęzycznej. Rola licznych tekstów publikowanych na łamach periodyków społeczno-kulturalnych, ukazujących się w Królestwie Polskim w latach 1905-1918 była znacząca dla rozwoju rozważań nad tematyką edukacji i wychowania dzieci i młodzieży, także w pełnieniu funkcji informacyjnej dla mieszkańców ziem polskich.

W kolejnej części *Wprowadzenia* została scharakteryzowana bibliografia adnotowana. Przedstawia szczegółowo tematykę zawartą w tytule. Bibliografię opracował zespół składający się z 18 badaczy reprezentujących: Uniwersytet Łódzki (Aneta Bołdyrew, Kamila Cybulska, Agata Czajkowska, Karolina Kaczmarek, Małgorzata Maria Krakowiak, Iwonna Michalska, Grzegorz Michalski), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie (Renata Bednarz-Grzybek, Monika Hajkowska), Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu (Joanna Falkowska, Dorota Grabowska-Pieńkosz, Agnieszka Wałęga), Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (Izabela Krasieńska), Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy (Monika Nawrot-Borowska), Uniwersytet Wrocławski (Paulina Pająk, Stefania Walasek), Uniwersytet Warszawski (Edyta Pętkowska-Grabowska) oraz Bibliotekę Uniwersytetu Warszawskiego (Marta M. Kacprzak). Aneta Bołdyrew we *Wprowadzeniu* uzasadniła konieczność podjęcia się pracy, której wymiernym efektem jest niniejsza publikacja. Opisała proces jej powstawania, podając źródła i materiały stanowiące podstawę oraz pomoc dla podjętych prac. Można zapoznać się z kolejnymi etapami działań, przyjętymi kryteriami przeprowadzanych kwerend archiwalnych i bibliotecznych szerokie-

go spektrum prasy społeczno-kulturalnej Królestwa Polskiego z lat 1905-1918¹. Zaznaczyła, że w pracę nad tym wydawnictwem zaangażowany był liczny zespół badaczy, co niewątpliwie wymagało właściwej koordynacji poczynañ i wypracowania zasad jednolitego modelu, by uzyskać spójny i właściwy pod względem informacyjnym, docelowy zapis bibliografii adnotowanej.

Wprowadzenie jest wartościowym, przemyślanym i doskonale napisanym tekstem, przy dogłębnym i szerokim wykorzystaniu literatury przedmiotu, który może nawet funkcjonować jako odrębny artykuł naukowy, gdyż porusza m.in. zagadnienia związane z prasą jako medium w XIX i początkach XX wieku, prasą wobec modernizacji społeczeństwa Królestwa Polskiego u progu niepodległości

¹ Kwerendą objęto 155 tytułów: „Ateneum”, „Bez Dogmatu”, „Biblioteka Warszawska”, „Biesiada Literacka” (tygodnik), „Biesiada Literacka” (ilustrowane pismo literacko-polityczne), „Biesiada Polska”, „Bluszcz”, „Brzask” (Sosnowiec), „Brzask” (Radom), „Chwila Świąteczna”, „Co Tydzień”, „Dobra Gospodyni”, „Dobra Matka”, „Drogowskaz”, „Drużyna”, „Dziecko”, „Dzwonek Częstochowski”, „Echa Kieleckie”, „Echa Piotrkowskie”, „Echa Płockie”, „Echa Płockie i Włocławskie”, „Gazeta Ludowa” (Warszawa), „Gazeta Ludowa” (Lublin, Warszawa), „Gazeta Łowicka”, „Gazeta Niedzielną” (Łódź), „Gazeta Niedzielną” (Włocławek), „Gazeta Pabianicka”, „Gazeta Świąteczna”, „Gazeta Włościańska”, „Gazeta Zagłębia”, „Głos”, „Głos Lubelski”, „Głos Ludu”, „Głos Narodu”, „Głos Płocki”, „Głos Podlasia”, „Głos Polski” (Sosnowiec), „Głos Polski” (Warszawa), „Głos Żydowski” (Włocławek), „Głos Żydowski” (Warszawa), „Gromada”, „Humanista Polski”, „Izraelita”, „Kłosa”, „Kobieta”, „Kobieta (Dobra Matka)”, „Kronika Piotrkowska”, „Kronika Rodzinna”, „Kultura”, „Kultura Polska”, „Lechita”, „Lud Polski”, „Łowiczanie”, „Miesięc Ilustrowany”, „Młot”, „Myśl Katolicka”, „Myśl Polska” (miesięcznik – Warszawa), „Myśl Polska” (tygodnik – Warszawa), „Myśl Żydowska”, „Nasz Płomień”, „Nasz Sztandar”, „Nasza Sprawa”, „Nasza Trybuna”, „Nasze Drogi”, „Niedziela”, „Niwa Polska”, „Nowe Kłosa”, „Nowe Ogniwo”, „Nowy Sztandar” (tygodnik bezpartyjny), „Nowy Sztandar” (tygodnik społeczny, polityczny i literacki), „Odrodzenie” (tygodnik polityczno-społeczny, literacki i artystyczny), „Odrodzenie” (tygodnik poświęcony polityce, sprawom społecznym, literaturze, sztuce), „Ognisko” (miesięcznik ilustrowany), „Ognisko” (miesięcznik obrazkowy), „Ognisko Rodzinne”, „Ogniwo” (tygodnik naukowy, społeczny, polityczny i literacki), „Ogniwo” (tygodnik, następnie dwutygodnik poświęcony sprawom ogólnospołecznym, muzycznym, organistowskim), „Pobudka”, „Polak”, „Polemista” (dwutygodnik), „Polemista” (tygodnik), „Polska” (tygodnik z obrazkami, następnie dwutygodnik), „Polska Ludowa”, „Polski Łan”, „Posiew”, „Praca”, „Prawda”, „Prąd”, „Promień”, „Promień Ojczysty”, „Promień Polski”, „Przebudzenie”, „Przegląd Narodowy”, „Przegląd Polski”, „Przegląd Powszechny”, „Przegląd Społeczny”, „Przełom”, „Przewodnik Katolicki”, „Robotnik” (Lublin), „Rola”, „Rozwaga”, „Ruch Chrześcijańsko-Społeczny”, „Siewba”, „Społeczeństwo”, „Sprawa Polska”, „Ster”, „Strzecha Rodzinna”, „Sztandar”, „Świat”, „Świat Kobiety”, „Trybuna”, „Tydzień” (Piotrków Trybunalski), „Tydzień Polityczny”, „Tygodnik dla Wszystkich”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Tygodnik Małżeński”, „Tygodnik Mód i Powieści”, „Tygodnik Mód i Powieści «Nasz Dom»”, „Tygodnik Polski” (poświęcony zagadnieniom życia narodowego w zakresie politycznym, społecznym, naukowym, literackim, artystycznym), „Tygodnik Polski” (ilustrowane pismo społeczno-literackie), „Tygodnik Popularny”, „Tygodnik Suwalski”, „Tygodnik Warszawski”, „Tygodnik Warszawski «Niedziela»”, „Wędrowiec”, „Wiadomości Polskie”, „Wiarus”, „Widnokrąg”, „Wiek XX”, „Wieś i Dwór”, „Wieś Ilustrowana”, „Witeź”, „Wolna Trybuna”, „Wolne Słowo”, „Wolny Głos”, „Wspólna Praca”, „Wyzwolenie”, „Zagon”, „Zaranie”, „Zarzewie”, „Ziarno”, „Ziemia Kielecka”, „Ziemianin”, „Ziemianka” (miesięcznik), „Ziemianka” (pismo dwutygodniowe dla gospodyń poświęcone sprawom oświaty, dobrobytu i rozwoju społecznego wiosek), „Złoty Róg”, „Złoty Sztandar”, „Zorza” (tygodnik dla ludu miejskiego i wiejskiego), „Zorza” (tygodnik z rysunkami), „Zorza Warszawska”, „Zwiastun Ewangeliczny”, „Żniwo”, „Życie Krajowe i Społeczne”, „Życie Żydowskie”.

oraz jej rolę w upowszechnianiu tzw. „nowoczesnej edukacji”. Natomiast część poświęcona konkretnie niniejszej bibliografii adnotowanej zawiera wszelkie niezbędne dla korzystającego informacje, objaśnienia i uzasadnienia.

Aneta Bołdyrew we *Wprowadzeniu* udzieliła konkretnych objaśnień odnośnie do przyjętego układu całości opracowania i poszczególnych jego zapisów. Czasopisma zostały ułożone w kolejności alfabetycznej według ich tytułów i opatrzone numeracją rzymską. W obrębie każdego tytułu zastosowano szeregowanie chronologiczne, a poszczególnym numerom przypisano kolejne cyfry arabskie. W każdym opisie bibliograficznym znajduje się nazwisko autora artykułu, tytuł tekstu, jego lokalizacja w czasopiśmie, tj. rok, numer i strony; zaznaczono ponadto, czy tekst ukazał się w jednym numerze czy w kilku kolejnych numerach. Bardzo cenne są zamieszczone poniżej każdej notki adnotacje, precyzujące tytuł artykułu, a także charakteryzujące jego zawartość treściową oraz dział/działy, do których można go przypisać.

Należy stwierdzić, że omawiana bibliografia cechuje się starannością i konsekwencją w podawaniu zapisów katalogowych. Dzięki temu jest przejrzysta, a wszelkie przydatne (dodatkowe) informacje – jak już wspomniano – zostały zawarte w obszernym *Wprowadzeniu*.

Redaktorki naukowe i zespół opracowujących badaczy włożyli ogrom pracy w przygotowanie tego wydawnictwa. Fakt, że zostało udostępnione w wersji elektronicznej, znacznie ułatwia jego dostępność. Publikacja posiada estetyczną okładkę, na której w porządku alfabetycznym uwidoczniła została szeroka tematyka i zagadnienia (działy bibliografii).

Zamieszczony na końcu drugiego tomu indeks słów kluczowych został sporządzony w przemyślany i przejrzysty sposób – jest ważny i przydatny do podejmowanych prac z dziedziny pedagogiki, a także dziejów Królestwa Polskiego w zakresie życia społecznego, systemu edukacyjnego i wychowawczego. Podobnie obszerny indeks osób stanowi znaczącą pomoc dla korzystających z opracowania, poszukujących konkretnej informacji.

Wydawnictwo zamykają krótkie noty o autorach. Jest to spis 18 wymienionych już powyżej osób – pedagogów, historyków, bibliologów, prasoznawców i filologów z różnych ośrodków naukowych w Polsce, współpracujących przy powstaniu pracy *Edukacja i wychowanie dzieci i młodzieży w czasopiśmiennictwie społeczno-kulturalnym Królestwa Polskiego w latach 1905-1918. Bibliografia adnotowana*.

Nie trzeba dodawać, że sporządzenie bibliografii adnotowanej w tak szerokim zakresie wymagało dużo uwagi w koordynacji prac, wnikliwości i staranności w sporządzaniu każdego opisu bibliograficznego oraz skrótowym ujęciem zawartości treściowej tekstu. Całemu zespołowi opracowującemu bibliografię wypada zatem pogratulować bardzo dobrego i w pełni osiągniętego efektu w postaci publikacji.

Niniejsza bibliografia nie straci na aktualności, stanowiąc cenną pomoc, a także wskazówki dla badaczy i tym samym znajdzie się w podejmowanym

dyskursie naukowym przez historyków i pedagogów zainteresowanych dziejami oraz sytuacją Królestwa Polskiego, w zakresie i czasie określonym w tytule.

Data zgłoszenia tekstu: 28.09.2023

